

Værfts-Magazinet

Nr. 4

Desember 2013

12. årgang

Fredriksvern Verfts Venner

Fredriksvern Verfts Venner

Innhold:

- Forsidebilde: Fra tenning av julegrana 1. desember Foto: Jahn H. Schipsted
- Side 2: Innholdsfortegnelse og FVV formålsparagraf
- Side 3: Formanden har ordet og Redaksjonelt
- Side 4-9: Værftsminner fra befalsskoleelev 39 Hostvedt, Arne
- Side 10-11: Vernede bygninger på Verftet – Hagestuene
- Side 12-13: FVV besøker broderfolket i sør
- Side 14-15: Verftsbilder
- Side 16 -19: Arrestasjon og deportasjon av studentene i 1943
- Side 20: Rapport om tilstand på Kommandantboligen
- Side 21: Soldathjemmet forfaller
- Side 22 – 24: Klipp fra arkivet
- Side 25: Kommandersersjantrommet • Jan Ingvald Eikeland
- Side 26: Julegrantenning på Verftet i 2013
- Side 27: Annonse fra Sparebank 1
- Baksiden: Julehilsen fra styret

Våre hjemmesider finner du på
www.fvv.stavern.no
E-post: fvvstavern@hotmail.com

Foreningen - info

Fredriksvern Verfts Venner er en ideell organisasjon som ble stiftet 31. januar 2002. Foreningen skal arbeide for å bevare og forskjønne Fredriksvern verft med Stavern fort og blokkhusene, samt å formidle kunnskap om disse nasjonale kulturminners historiske og kulturelle betydning. Videre skal foreningen bidra til at Fredriksvern verft skal være en arena for kulturaktiviteter tilpasset bygningene og områdets historie og særpreg. Som et ledd i informasjonsarbeidet forestår foreningens medlemmer guiding på verftsområdet. Det er mulig å bestille guidede turer for grupper hele året. Henvendelser om dette kan gjøres til venneforeningen direkte enten til vår guidekoordinator eller via våre hjemmesider. Venneforeningen står også for driften av Galeimuseet i Galeiskur nr 16, Luftforsvarsutstillingen og Kommandersersjantrommet i Kadettbrakka. Disse er åpnet for publikum på annonserte tider i sommerhalvåret, men kan åpnes for omvisning av grupper hele året. Foreningen utgir i tillegg et tidsskrift «Værfts-Magazinet» som bringer artikler og bilder knyttet til verftets mangeårige historie som forsvarsanlegg, samt aktuelle saker fra dagens Verft. Medlemskap i foreningen er åpent for alle.

Værfts-Magazinet:

Ansvarlig redaktør:

Jan Olav Eriksen

M: 916 10 785

j-o-erik@online.no

Leder redaksjonskomiteen:

Kjell R. Bugge

P: 33 11 66 18

M: 992 08 711

buggekjell@online.no

Redaksjonssekretær:

Jahn H. Schipsted

P: 33 11 43 95

M: 411 26 513

jahn.schipsted@hotmail.com

Redaksjonsmedarbeider:

Erling H. Halvorsen

M: 930 92 360

erling.halvorsen1@sf-nett.no

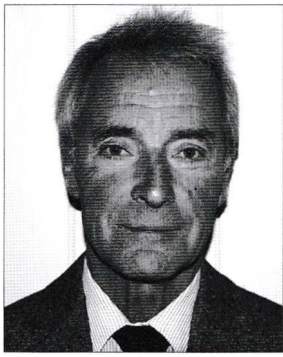
Redaksjonsmedarbeider:

Rune Sørli

M: 900 19 145

ru-soerl@online.no

Formanden har ordet

Værfts-Magazinet har i 2013 kommet ut med fire nummer. Redaksjonskomiteen har i år som tidligere levert et produkt som jeg er stolt av og som vi, gjennom våre lesere, stadig får gode ord om. At vi har gått over til full fargetrykk, har også gjort

hele Magazinet mer severdig. Innholdsmessig prøver vi å variere slik at det er noe for en hver smak. Våre lesere dekker jo hele spektret fra forsvarsvenner til «Staværinger» og mange andre. Det er også hyggelig og interessant å kunne ta inn artikler skrevet av våre medlemmer eller andre. Alle artikler er velkomne. Minnene fra tiden i Leiren eller historier fra en svunnen tid er alltid godt lesestoff.

Også denne gang må jeg si noe om jubileumsåret 2014. Vi venter fremdeles på endelig svar fra Sjøforsvaret, og deres deltagelse i feiringen til sommeren. Sjøforsvaret ble jo som kjent adskilt fra fellesflåten Danmark – Norge og oppstod som selvstendig forsvarsgren i 1814 nettopp her på Fredriksvern verft. Vår eminente modellbygger, Arne Naper, er i gang

med å bygge en modell av Krutthuset. Modellen vil bli plassert i monterer i rommet som huser Krigstidsmodellen 1940 – 45. Med Krutthuset på plass vil vi synliggjøre hvordan hele Fredriksvern verft eller Lager Brisen, som tyskerne kalte Verftet, så ut under krigen.

Fredriksvern Verfts Venner har mange «venner». En av dem er Trond Barth Andersen fra Tønsberg. Han vil før jul gi oss 2 stk. Unionsgjøs til Galeimuseet vårt. Med dette vil alle flagg som har vaiet på våre orlogsfartøy bli presentert på Fredriksvern verft. Mange vil vel tenke på hva er en Gjøs? Jeg skal ikke gå i detaljer, så det blir herved noe å slå opp i julen for de som vil finne ut noe mer om dette flagget.

Det nærmer seg jul og årsskifte. Jeg vil derfor benytte anledningen til å takke alle som er med på å bidra til den store aktiviteten som for tiden råder i foreningen vår.

Til slutt en riktig God Jul og et fredfullt Godt Nytt År til dere alle.

*Med vennlig hilsen
Jan Olav Eriksen*

Redaksjonelt

Kjære leser!

I denne siste utgaven av Værfts-Magazinet for 2014 vil vi henlede oppmerksomheten på artikkelen om Værfts-Minner. Denne er omfattende og meget innholdsrik, og bekrefter flere av de vandrehistoriene som går i Luftvernartilleriet om hendelser ved Fredriksvern verft på -50 tallet. Innlegget er noe redigert både på grunn av lengden, men også på grunn av at vi så oss nødt til å utelate endel av innholdet av «personvern»hensyn.

Peter Nissens artikkel om arrestasjon og deportasjon av studentene i 1943 er et 70 års minne som vi alle har godt av å tenke noe over. Saken har nettopp blitt aktualisert gjennom et TV program hvor dette var spesielt tatt opp.

Til sist vil vi henlede oppmerksomheten på siste side hvor vi har en påminnelse til våre flaggere om å holde Orlogsflagget i hevd. Dette er meget viktig for Vennerforeningens renommé.

Også vi i redaksjonskomiteen vil ønske alle våre lesere og medlemmer av Fredriksvern verfts venner en fredelig og god jul og alt vel for det nye året.

Hilsen Redaksjonskomiteen

Rapport fra befalsskoleelev 39 Hostvedt, Arne; elev ved BSLA kull 5

Tekst: Arne Hostvedt • Redigert: Kjell Bugge • Foto: Fra FVV fotoarkiv

I vår serie Værftsminner, beskrev Arne Hostvedt i nummer 02/2013 livet i Stavern før krigen. I dette nummeret fortsetter han sin fortelling, nå

Så kom året 1951, og jeg kom meg gjennom real-skolen på Larvik offentlige høgere almen-skole, mindre kunne jeg ikke gjøre det. Fikk mine foreldres underskrift da jeg truet med å søke flyskolen. Det var en bløff etter som de som kom inn der var små av vekst. Med gal sittehøyde og minimal kjennskap til matematikk ville jeg aldri ha blitt antatt.

Til min overraskelse og glede ble jeg innkalt til opp-taksprøver ved Luftvernartilleriets Befalsskole i juni, og etter å ha kommet meg gjennom en masse prøver ble jeg opptatt som befalsaspirant Aspirantperioden var tre måneder. Det var innkalt langt flere enn det var elevplasser til, så her ble det en hardhendt ut-siling.

Hver morgen før frokost på ukedagene var det løpetrening. Ut porten, opp bak Auserød pensjo-nat, (Auserød pensjonat ble drevet av fru Dorthea Jahren og datteren Sonja). Dorthea Jahren hadde et mektig blått hår, og kunne være temmelig bisk om det trengtes. I låven var det innrettet bar, den ble kalt «Texas Bar» og der ble det konsumert man-ge halvlitere opp til skytebanen på Torsrød, over til Jarehagen, ned til sjøen og tilbake over Rakke.

om livet som befalsskoleelev ved Fredriksvern verft. God fornøyelse!

Derfra bar det til Skråvika hvor en av løytnantene demonstrerte skyggeboksing. Alle gruet seg til å bli kalt fram som sparringspartner etter som løytnant-en ikke alltid var like stø i avstandsberging. Det ble en del «blåveiser» av det.

Når vannet var over frysepunktet ble det bading i sjøen og raskeste vei tilbake til øvre leir. Så var dagen begynt. Vi var flere fra området. Willy Haa-land Andersen, Kjell Gundersen, meg, Finn Svend-sen (Krølle), Ronald Dahl Hansen (Såper'n), Ove Barnholdt og hospitant Robin Cramer. Som aspi-ranter var det ikke plass for oss i herberget, noe man hadde løst ved å etablere en teltleir på sletta foran ekserser hallen. Digre telt med jernsenger i rekker innenfor. Teltet hvor jeg lå hadde et stort Røde Kors flagg påmalt. Sikkert ikke helt i tråd med Geneve-konvensjonen. Det var spising i telt, soving i telt, do i telt. Om kvelden dro mange aspiranter ned til Skråvika og besøkte unge damer som lå i telt. Telt ble en del av tilværelsen. Øvre leir var fysisk adskilt fra Nedre leir av Reperbanen som strakk seg helt ned til Corntin. Mellom Reperbanen og ekserser-

Bivuakk mot Reperbanen.

hallen var det et område som var mer enn vanlig velsignet med brennesle. Når vi senere i artilleriperioden klarte å gjøre et k-stykke, ble vi beordret til å trekke en kanon tralle rundt ekserseshallen. Det var en spesiell opplevelse etter som vi hadde sommerantrekk med korte militære shorts (engelske sikkert) og knestrømper. Mistet man øvingsgranaten under lade-øvelser ble man beordret til å bære med seg en blankpusset granat hvor man enn ferdes.

Det skulle vise seg at det ikke ble silt ut nok aspiranter i Kull 5, og noe måtte tydeligvis gjøres. Det ble tidenes mareritt hvor en øvelse i Sandefjordtraktene skulle vare til det ønskede antall var tilbake. Heimevernet var utkalt for å være våre motstander. Noen tok det nok litt for alvorlig, for det vakte bestyrrelse da det plutselig begynte å fly skarpe skudd som laget rikosjetter. Det løste en av aspirantene som tok ut treproppen i hylsa, fylte med sand og tettet med en tyggegummi. Den lyden utløste øyeblikkelig våpenhvile. Men så var det på'n igjen. I stedet for pappgranater som skulle forestille håndgranater ble det utdelt gummidynamitt med lunte og knallperle. Den ladningen oppbevarte jeg innenfor skjorta. Den smeltet og nitroglyserinet ga meg tidenes skalle bank. Har aldri siden opplevd noe så vondt. Jeg ble helt i ørska og det var bare ved hjelp av fire aspiranter at jeg siste dagen kom til jernbanestasjonen i Sandefjord. Der kollapset jeg og legen som ble tilkalt kalte meg stygge ting da dynamittørpa kom for dagen. Jeg ble vasket og fikk en megadose med hodepinetabletter. Den skallebanken satt i lenge! Dagen etter ble vi høytidelig opptatt som elever og fikk elevnummer. Mitt ble 39. Oppstillingen ble et høydepunkt. Vi fikk hvit «Flash» i båtlua og hvite striper på skuldrene. Kull 4 ble sersjanter og det ble en lidelse å stå portvakt. På aksel gevær hver gang en av de nyslåtte befalingsmennene gikk ut og inn av porten. Det gjorde de ustanselig. Som elever var det nå flere fag vi skulle undervises i. Artilleri og skytelære var ikke bare bare. Husker Lt Nodland som kom inn i klasserommet; snudde seg mot tavla og tegnet en lang hvit strek. Skakket på hodet og gjorde den perfekt. Det tok tid. Så tegnet han en ny strek et stykke fra den andre. Samme prosedyren. Like før timen var slutt tegnet han en prikket linje mellom de to heltrukne linjene, snudde seg mot klassen og meddelte med patos: «Dette mine herrer er kjerne-linjen». Det kommer jeg aldri til å glemme.

Elev Husjord, sønn av generalinspektøren, ledet et lag i angrep oppe i grustaket på Kaken. Han ble

dømt ut av en stridsdommer, og snudde seg mot laget og kommanderte «Nestlagfører overta, jeg er død». Utpå høsten ble det to kurs av en måneds varighet. Første kurs var på Hvalsmoen hvor vi skulle lære ingeniørfag, inklusive sprengning. Jeg fikk som oppgave å sprengne en passe lang bit av en togskinne; beregnet ladningsstørrelse og plassering. Instruktøren var en modig maur, han lot meg pusle med mitt uten å kontrollere. Det angret han dypt da jeg fikk ordre om å fyre av ladningen. Jeg er svak i matematikk og mente det resultatet jeg var kommet til måtte være feil, så jeg flyttet kommaet. Det drønnet. Skinnebiten dro avsted med en avsindig lyd, og et lag som holdt på å lage en Bailybru over en liten senkning nølte ikke, men kastet seg alle ut fra brua. Da lyden forsvant i det fjerne ble det en konfrontasjon mellom meg og instruktøren. Men, selv om han skummet fikk jeg godkjent. Hvor skinnebiten havnet vet bare Vår Herre, men den passerte nok et par prestegjeld. Hvalsmoen hadde en ex-tysk Tigertank. Etter å ha svettet og slitt i lang tid hadde laget til elev Husjord laget en flott stilling med sandsekker og alt. Ingen kjente til at Hvalsmoen hadde denne tanken, og da den ankom med et sveiset hull i kanonrøret (engelskmennene hadde ikke tatt noen sjanser her heller) ble det stor forbløffelse. Tanksperingen til Husjord fikk svi. Tanken kjørte rett igjennom som om alt bare var av papir. En forbannet Husjord fant en jordfast stein og bygde et nytt tankhinder. En uke gikk og tanken kom farende på nytt Føreren regnet vel med at dette skulle bli lett match som uken før. Vel, det ble en grov miss. Det smalt skikkelig da stål møtte stein og det ble en bråstopp. Føreren ble hettet ut i live, men fikk en skikkelig hjernerystelse og ble fraktet vekk med blålys og musikkbuss. Husjord var nok happy over å være sønn av generalinspektøren. Etter kurset på Hvalsmoen var slutt, ble vi fraktet i buss mens bagasjen ble fraktet på en militær lastebil. Leirledelsen fikk en mistanke om at noen av elevene hadde «lånt» med seg sprengstoff. De utlovet amnesti dersom alt av sprengmateriell ble samlet i en haug foran adminbrakka. Befalet skulle holde seg borte, og ingen ville bli refset. En liten strøm av elever leverte fra seg sprengblokker, TNT og ex-tyske rørladninger. Haugen vokste og vokste og tilslutt var den formidabel. Den ble kronet av en bombe-kastergranat som en av elevene hadde «lånt» med seg. Det ble baluba, men de holdt sitt løfte. Sjøføren som hadde fraktet alt sammen, burde nok ha svettet. Men, militært sprengstoff tåler en støyt. Kurset på Helgelandsmoen ble en kostbar sak for Hæren. Vi, elevene, hadde blodferske førerkort og kjøreferdig-

heten var nok så som så. Førstemann i kolonnen slo an tonen ved å kjøre ned bensinpumpa. «Bare juks», sa han, «noen tynne rør og en diger blikkboks». Nestemann tok nesten knekken på Eidsvoldstatuen. Lensmannen dro ikke hjem etter dette, men ble med på turen. Han ble ikke arbeidsledig.

Tilbake i Stavern ble det skole og vakthold. Kjøkkentjeneste om lørdagen var skrekken. Det ble kokt risengrynsgrøt i feltkjøkken og masse skover la seg i bunnen. Det ble vårt ansvar å fjerne det. Vakthold var en langdryg affære. Husker at Willy Haaland Andersen sto vakt på sletta. Han kjedet seg gudsjammerlig og klarte å opparbeide en gedigen sklie. Da han var på vei ned den kom plutselig Daghavende offiser på inspeksjon. Bena på Willy gikk som bena på Donald Duck, men det stoppet ikke ferden. Avstanden til geværet ble lengre og lengre. Om han ble refset vites ikke.

En vakt hadde lagt seg godt til rette i en siktekasse, Kassen til den lange målerarmen var rene luksussenga, foret med fløyel som den var. Uheldigvis klappet lokket sammen. Det lot seg bare åpnes utenfra. En sivil vaktmann med hund ble redningen. Hunden hadde varslet.

Ved vaktavløsning ble fem skudd overlevert fra avtroppende vakt til påtroppende. Hvorom alt var så kom avløsningen tilbake til vaktstua. Vaktkommandører var Thue Nilsen og Jomar Ludvigsen. Da avtroppende vakt spente ned Mauseren smalt det.

Et panserbrytende skudd for gjennom taket, gjennom andre etasje og overøste geværposten med taksteinsbiter. At det ble leven er mildt sagt. Plutselig spurte en av vaktene. «Åssen gikk det med arrestanten». Tablå, alle raste opp trappa. I et hjørne satt han og rullet seg en røyk. På bordet lå en bibel oppslått. Hele innmaten var uthult og der hadde tobakk og fyrstikker vært. Arrestanten var rimelig sjokket. En kveld sto jeg vakt i skilderhuset ved porten til befalsskolen. Dette var en såkalt befalspost, adskilt fra hovedvakten. Det var en mørk og stormfull aften som det heter, og jeg gikk ut av skilderhuset da to herrer kom innenfra. Det var skolesjefen, major Kristensen og en kar som jeg gjenkjente som Herman Wildenwey. De hadde nok tatt seg noen drinker og snakket livlig sammen. Jeg presenterte gevær, og like etter stoppet de to herrene. Jeg kunne ikke unngå å høre at det var Staverns kloakkproblemer som ble diskutert. Tiden gikk og jeg fikk vondt for å holde geværet i «presenter gevær». Wildenwey så nok dette, og lurte på om den unge mannen ikke kunne ta ned geværet. «Gjør det», sa majoren og fortsatte å drøfte kloakkproblemet.

Opplæringen på artillermateriell skulle vise seg å bli en nøtt å knekke. Spesielt var 37 mm luftvernkanon komplisert. Ved adskillelse av lade- og drivmekanismen var det en bolt som holdt mange deler. Dro du i den satt du plutselig med en gråpose med deler. Å få alt det på plass igjen til en funksjonerende kanon

Kanoneksersis 88 mm.

var som en eksamen i finmekanikk. Kanonen var rett og slett for avansert og den tålte ikke støv fra andre kanoner, da blokkerte den. Selvfølgelig fikk vi om den til eksamen. 20 mm kanonen ble plukket i småbiter. Der var dreiebordet problemet. Det var svinetungt og hadde en lei tendens til å prøve å skjære fingrene av en. Tungt luftvern var representert av 88 mm kanonen. En ypperlig ex-tysk drapsmaskin. Hvor mange allierte fly den har på samvittigheten vites ikke, men det er mange. Også som antitank kanon var den en ener. Kilen og drivmekanismen hadde to fjærer som virket mot hverandre. Den holdt på å koste meg eksamen. Fikk 4.0 og stryk var 4.1. Det var nær øyet. Ironisk nok ble det kanonen jeg ble instruktør på som sersjant. Den kanonen kan jeg alt om og hadde nok fått blank en etter et år på rekruttskolen på Tromøya utenfor Arendal. 88 mm kanonen ble et dramatisk midtpunkt mens vi øvet batterieksersis på Kaken. Hele for middagen trente vi på strid mot markmål. Brukte markmålsiktet og fulgte biler og busser på veien. Damer med bamevogner og båter på Larviksfjorden. Av en eller annen grunn måtte vi ikke trekke av, men bare simulere avtrekk. Årsaken fikk vi senere. Etter lunch hadde diskusjonen blant befalet nådd et høydepunkt. Grunnen var at vi hadde fått utlevert granater i sivkasser til øvingsgranater. De så utrolig livaktige ut. For en av våre løytnanter ble dette for mye. Her skulle det endelig avgjøres. En kanon ble bemanet. Øverst oppe satt Kjell Gundersen husker jeg. Selv var jeg beordret på sentralsikte SS M40 med munningen av kanonen rett bak meg. Røret var ikke pusset og fylt med grease. Markpålene var ikke slått ned i bakken. Løytnanten beordret kanonen elevert til 42 grader og ladning. Min jobb på siktet var å holde styr på alle bryterne. Nederst på sentralsiktet var det et parabolisk legeme inne i en liten glassboks. Det ble koblet inn når høyde- og sideretterne ikke klarte å følge et fly som skulle engasjeres. Nå var det bare ektheten av granatene som skulle bevises eller motbevises. Granaten ble ikke tempert. Brannrøret ble derfor ikke aktivert. Så kom ildordren. Det neste jeg husker var et lynglimt, et lammende drønn og et glovarmt tak i kjeledressen som sendte meg hodestups over siktet. Alle brytere ble slått ut av stilling og i et glimt så jeg det paraboliske legemet -som så ut som en stoppesopp- rase rundt inne i glassburet. Det hadde hoppet av festet, banket på ruta og ville tydeligvis ut. Kanonen reiste seg som en vill hest og betjeningen klamret seg fast som best de kunne. Kanonen falt tilbake med et brak. Greasen i røret hadde laget en bred stripe over ryggen min og jeg så

ikke ut. Hørte ikke en lyd og regnet med at trommehinnene hadde gått føyka, men hørselen kom tilbake etter en tid. Den aktuelle løytnanten kastet seg på motorsykkelen og raste ut til Rakke for å se hvor granaten hadde tatt veien. Utenfor Rakkebåene seilte kystruten «Kronprinsesse Martha», men der var alt tydeligvis i orden. Oberst Husjord hadde hytte på Rakke, og da en sjåfør senere på dagen leverte post fortalte han at det hadde blitt løst et skudd på Kaken. Obersten reagerte ikke, men spurte senere hva slags skudd det var. En 88 mm granat var svaret, og obersten bråtent. Han dro inn til leiren og avskjediget løytnanten. Om kvelden holdt kommandanten fest for obersten og ut på kvelden banket den avskjedigede løytnanten på døren Han hadde med seg to granater i sivkasser. Obersten fikk spørsmål om han kunne peke ut den som var øvingsgranat. Det klarte han ikke og løytnanten ble gjeninnsatt. Mange år senere, under et jubileum, kommenterte major Kristensen dette, og la smilende til at han trodde det var to skarpe granater løytnanten hadde hatt med seg.

I Nedre leir bodde den pensjonerte kaptein Dahle. Han var av den gamle skolen og gikk med sin førkrigsuniform, grønn med render i buksene og kepi. Uniformen husker sikkert mange som var ivrige lesere av 91 Stomperud. Generalen der hadde den samme uniformen. En av elevene passerte kapteinen uten å hilse, og ble tatt i skole. Det gjorde ikke saken bedre at den forfjamsede eleven prøvde å ro seg i land ved å si at han trodde det var en feier. Vi passet på å hilse på den gamle hedersmannen. Det gjorde vi også på kapteinen på «Peter Wessel» Den karen hadde gull på armene så det holdt.

Vinterøvelsen ble avvirket på Rauland høyfjells-hotell. Det var bikkjekaldt, men vi sto han av. Under olympiaden i 1952 lå vi i teltleir på Grini. Den olympiaden så vi fint lite av. Der fikk vi besøk av generalinspektøren, oberst Husjord, som fikk det for seg at han ville se befalsskolen på ski. Han pekte ut en bratt kolle som uheldigvis hadde et kraftig pigg trådgjerde i bunnen. Forsiktige protester ble avfeid. Utfor bar det og det gikk som det måtte gå. I rasende fart ble elevene fanget opp av piggtråden og endte i ei mølje av ski og revnede uniformer. Skibrekket var så stort at skigåing ble strøket av timeplanen. Men generalinspektøren lot til å være storfornøyd. Høsten 1951 ble befalsskolen beordret til å delta på den store utstillingen på Akershus. Vi hadde øvd på marsjering og det var stramme karer som paraderte på Karl Johan. Vi hadde blå uniformer, med lyse-

Vinterøvelse på Rauland.

blå webb, båtluer med «Flash» og hvite striper på skuldrene. Blå anclets og skinnende støvler. Avisene skrev rosende om det nye fallskjermregimentet, og damene flokket seg om oss. For en fryd. Sammen med to andre dro jeg på byen etter paraden og vi var skikkelig kjepphøye. Vi passerte to damer, men la ikke merke til at den ene var i uniform. Trodde vel det var en drakt. I alle fall bråstoppet damen og satte igang med å strekke oss for ikke å ha hilst på en løytnant. En kvinnelig løytnant, det hadde vi aldri hørt om. Det fikk vi fortalt i klartekst! Det ble mange turer med kanoner på slep i løpet av året. En av våre løytnanter hadde fått det for seg at det var unødvendig å stoppe for å holde varmen ved like på feltkjøkkenet. Det kunne en motorsykelordonans mestre, mente han. Følgelig forsøkte løytnanten å fyre feltkjøkkenet under marsj. Han kjørte opp på siden av slepet og åpnet fyrdøren, tok et vedtre, inn med det og dørå igjen. Så var det bare å gi flatt jern forbi den trege GMC'n som slepte kjøkkenet. Han klarte jobben, men det ble verre når nestemann skulle foreta samme manøver. Motorsykkelen skar ut av veien og ordonnansen – svensk av alle ting – traff et tre. Han fikk en svær kvist tredd opp gjennom skinnendressen og hang og dinglet. Stor ståhei da det ble oppdaget at kvisten var bare millimeter fra halsen hans.

Resten av kolonneturen ble feltkjøkkenet fyrt mens det sto stille. På en kolonnetur til Oslo skulle vi få varm risvelling når det ble tid for rast. Like før Drammen ble fristelsen for sjåføren for stor, og siden han var siste bil stoppet han og gikk bak med

et stort krus. Tappet, men hørte en motorsykel i det fjerne og regnet med at det var et av befalet som var i anmarsj. Han løp tilbake til bilen og nystartet, men glemte å stenge krana helt. Resultatet ble en tynn hvit stripe med risvelling nesten helt til Oslo. Der eksploderte feltkjøkkenet, og det ble ingen risvelling på oss andre. Sjåføren ble beordret til å hente et feltkjøkken på Trandum som Kavaleriet velvilligst hadde stilt til rådighet. Uheldigvis var det et gammelt feltkjøkken beregnet på hester og følgelig hadde det solide stålhjul. Når en GMC kommer i 40-50 km/t med et slikt monster på brolegging var det ingen som var i tvil om at her kom det noe stort og folk løp i dekning. Men, det virket og kokkene våre hadde mye glede av det. Det er rart med det, maten smaker mye bedre i det fri.

Tilbake til vinterøvelsen på Rauland høyfjellshotell. Den husker jeg med glede selv om det til tider var ned i minus 30 grader. Det ble brukt en hel week-end på å lage en film om laget i forsvar og angrep. Den filmen ble aldri noen instruksjonsfilm, men ville ha fått folk til å vri seg i latter som forfilm på kino. Avslutningen på vinterøvelsen var en lang tur på ski med pulk. Vi ble angrepet av et fly oppe på fjellet og vi stupte i dekning. En stor bekk var islagt, men tålte ikke vekten av så mange og jeg ble søkkvåt. Uniformen ble som en rustning. Til slutt nådde vi toppen ovenfor hotellet og da skulle vi bare stå ned utforløypa. Jeg hadde en pulk med et maskingevær fastmontert og to elever skulle ploge mens de holdt i hvert sitt tau. Det begynte å gå faretruende fort, og jeg skrek bakover at de måtte bremse.

Null respons. Et blikk bakover fortalte at de to som skulle ha bremsset lå i en haug. Begge var vestlendinger skulle det vise seg. De hadde trynet tidlig. Det bar nedover i en vanvittig fart, men jeg våget ikke å skrense etter som pulken da ville ha kommet som en bombe. Det bar ned gjennom hotellets eplehage og ferden stoppet ikke før i bunnen av dalen. Bena var som gele, og det ble en lang tur tilbake. Men, ukrutt forgår ikke så lett.

Kull nr 5 hadde rikelig med refselsler. Husker førstemann som ble refset. Det var elev nr 9, B.B. fra Stavanger. Han fikk 9 – ni – døgnsvaktarrest for å ha kommet 9 – ni – minutter for sent inn etter kveldsperm. Ytre leiområde gikk ved en nå forsvunnen vanntanken på Agnes. En av fenrikene bodde med familien i den røde tyskerbrakkka ved midtre port. En gang gikk en vaktavløsning ikke helt etter planen. Da skuddene skulle overføres fra avtroppende vakt til påtroppende må en finger ha vært på avtrekkeren. Et skudd ble løsnet og kulen slo inn gjennom vinduet til fenrikfamilien. Det ble det naturlig nok rabalder av. Fenriken hadde en avlegger på 3-4 år som opptrådte i en miniatyruniform med offisersstjerne og båtlue med offisersstolpe. Nåde den som ikke hilste på kroppen. Sersjant Cramer skulle ha en demonstrasjon av molotovcocktails for hele skolen. En eller annen luring hadde sett sitt snitt til å bytte ut halve innholdet i flaskene med vann. Da flaskene ble kastet og knuste skjedde det

fint lite. Alle var forbløffet, ikke minst sersjanten. Vi frydet oss. Beklager Cramer, leser du dette har du fått forklaringen.

Årskiftet 1951-52 ble litt av en skuffelse. Vår nydelige blå uniform ble byttet ut med Hærens snusbrune. Båtluen med en flat pannekake. Grunnen var at det skulle opprettes et felles artillerikorps bestående av feltartilleri, kystartilleri og luftvernartilleri. Planen kom så langt at general Ole Berg har beskrevet det felles artillerikorpsset i Gyldendals store konversationsleksikon. Planen ble aldri satt ut i livet. Sikkert til oberst Husjords store sorg. Han var eldste oberst og ville ha blitt general. Vi fikk sydd nye serviceuniformer, brune selvsagt. Jeg solgte min mange år senere til en sjåfør i Schoyens Bilruter. Sic transit gloria mundi. Men da Luftvernartilleriet fikk NIKE raketter ble våpenet på nytt trykket til Det kongelige norske flyvåpens bryst. Flygerne fryktet vel at de ville bli arbeidsledige. 9. september 1952 var vi ferdige med skolen. Det var bare avslutningen som sto igjen. Om morgenen stilte vi opp som elever, til lunch var vi sersjanter og ble bespist i befalsmessa. Du store tid. Avslutningsballet på Farris Bad om kvelden vil jeg forbigå i stillhet. Husker bare såvidt at det ble danset til Ja vi elsker. Dagen etter ble det avreise til LVA Rekruttskolen i Hove leir på Tromøya utenfor Arendal, men det er en annen historie.

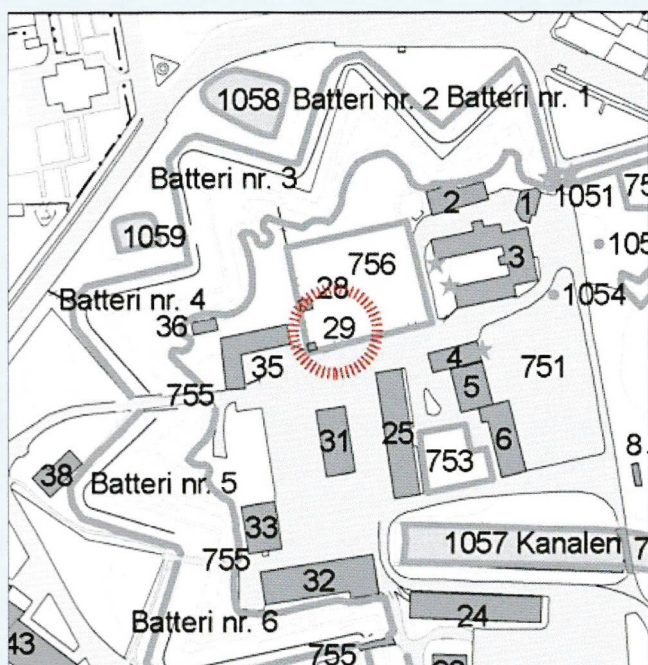
BSLVakull 1951-52.

Vernede Bygninger på Verftet

Hagestuene

Tekst: Erling Halvorsen

Denne gang kommer serien vernede bygninger til de mer beskjedne byggverk på Verftet. I Kommandantboligens hage er det oppført to hagestuer plassert som vist på denne kartskissen.

Bare 5 år etter at Kommandantboligen sto ferdig ble det bygget et lysthus i vestre ende av Kommandanthagen. Angitt som nr 28 på kartskissen.

Lysthuset.

Huset var oppført av «tømmer og brædder», antagelig panelt bindingsverk, og hadde to glassdører. Taket var trukket med seilduk. Dette iht Brestrups beskrivelse av 1976 s 196.

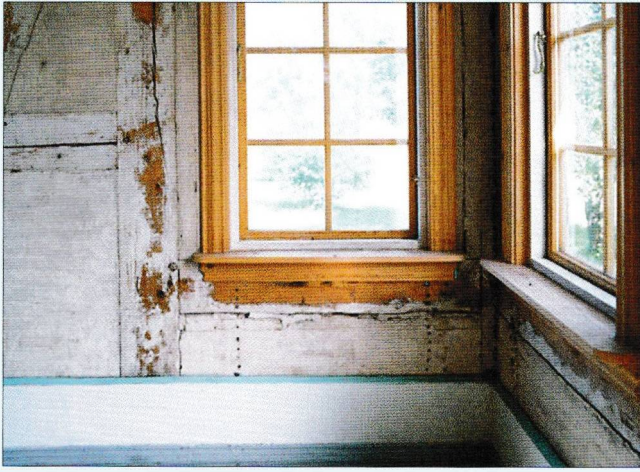
Dagens lysthus antas å være bygget i 1778 da en oppgave fra året 1793 inneholder haven et lysthus oppført i bindingsverk og med kledning av bredder (panel). At året 1778 er byggeår begrunnes ved at det var Kommandant Fischer som fikk det bygget og han var kommandant i 1778. Det antas derfor at nåværende lysthus er en erstatning for det som opprinnelig var oppført i 1755.

Lysthuset er bygget på ett fundament av bruddstensgrunnmur. Det har kun en etasje, men har også ett loft med en tofløyet loftsluke. Etasjeskille er bordgulv på trebjelkelag. Huset har saltak og valmet mot nord. I 1991 ble taket omlagt med ny teglstein. Det er også blitt montert to nyere ett-ramsvinduer, det ene på østre, og det andre på vestre sidevegg. Ytterdøren er enfløyet dør på stabelhengler, med utvendig stående listepanel.

Lysthuset er med sin plassering for enden av den aksene som går gjennom Kommandantboligen med

Lysthuset sett fra Kommandantboligen.

Interiør fra Lysthuset.

på å antyde den symmetri og orden som behersket det barokke hageanlegget. Ved en evt. gjenskapning av hagens opprinnelige skikkelse vil lysthuset være et svært viktig element. Hagestuen er en viktig del av totaliteten i det anlegget som Kommandantboligen utgjør.

Den andre hagestuen (29) vi finner i kommandanthaven er plassert i sydvestlige hjørne av haveanlegget og er sannsynlig bygget i andre halvdel av 1800 tallet da verftsfunksjon var flyttet til Horten.

Denne hagestuen er første gang nevnt i en inventarfortegnelse over Statens eiendommer ved utgangen av 1930. Dens funksjon er imidlertid noe usikker, men det antas at den er brukt til oppbevaring av hageredskaper. I dag brukes den til oppbevaring og tørking av splittflagget som Fredriksvern Verfts Venner heiser hver dag på festningsvollen. Hovedkonstruksjon er bindingsverk bygd på bruddstensmur og utvendig panelt med enkelt staffpanel. Det har ingen vinduer, men en dør mot syd, plateslått. Det har sannsynligvis også vært en dør mot nord, men denne er gått inn som en del av veggen. Huset har saltak med nyere tegeltekking (1991) og takbjelkehodene har klare sveitserstildetaljer. Denne hagestuen må i dag sees som en selvfølgelig del av hageanlegget med sine frukttrær.

Hagestue sett fra sydvest.

Vi besøkte broderfolket i sør

Tekst og foto: Kjell R Bugge

Tradisjonen tro arrangerte Fredriksvern Verfts Venner også i år en tur for de som bistår foreningen med å få flagget opp og ned på Verftet hver dag gjennom hele året, samt for våre guider; alle invitert med «sin bedre halvdel».

I tillegg var det invitert med deltagelse fra Forsvarets seniorforbund avdeling Stavern.

Grytidlig om morgenen torsdag 26. september troppet vi opp på Stavern torg for busstransport til fergekaia i Larvik hvor Color Lines «Superspeed 2» ventet for å ta oss til Danmark. Vi plukket opp folk langs ruta til kaia på Revet, og i god tid før avgang kl 0800 var vi 33 stykker som sjekket inn på terminalen og ventet på at ombordstigningen kunne starte.

Vel om bord ble vi av vår utmerkede reiseleder Olav Bjørnflaten geleidet til skipets spiserestaurant hvor vi sammen med vår trivelige buss sjåfør Jan Andersen fra UNI buss, og andre passasjerer, kunne nyte et velsmakende frokostmåltid under en nydelig fergeoverfart til Hirtshals i Danmark. Noe handling ble det vel også tid til for den enkelte, og ved ankomst til vår destinasjon ca. kl.1145, var det bare å deembarkere skuta og stige om bord i den medbragte bussen.

I noe opphøyet stemning og i godt humør, ble så kurset satt for byen Skagen på Jyllands nordspiss. Igjen var alt lagt til rette, og etter ca. 30 minutters busstur gjennom et flatt og frodig landskap, kunne vi uten problemer sjekke inn på hotell Skagen i byens sentrum.

Og da var det selvsagt tid for lunsj og «en lille» – det er et «must» i dette yndige landet.

Men en slik tur er ikke bare «pleasure» – her skal også nye kunnskaper bringes til veie – kunnskaper som kan brukes i vårt arbeide i fm foreningen Fredriksvern Verfts Venner. Som den observante leser har fått med seg, så er FVV deltager i restaureringsplanleggingen av «Kikkut» på Stavernsøya. Og der lå det muligens et vippefyr, eller noe som kan minne om et slikt. (Noe tilsvarende finnes på Verdens ende på Tjøme).

Men på Skagen finner en et slikt fyr i nyrestaurert stand, og som er i drift ved høvelige anlednin-

Vippefyret i Skagen.

ger. Dette måtte besiktiges nærmere og kunnskaper måtte innhentes. Dette siste hadde vår mann i «Prosjekt Kikkut», Erling Halvorsen, allerede skaffet til veie, og han formidlet sine kunnskaper om vippefyr, fyrvæsen og sjømerker til en liten, men lydhør forsamling. Det var nemlig ikke alle som hadde den utsøkte interessen for hvorledes sjøfaren fant fram i gamle dager. For noen var shopping i Skagen en vel så viktig aktivitet – og det må vi kanskje være enige i?

Så med vippefyret unnagjort, bar det for oss kultur – og frilufters interesserte videre mot nord og denne gangen til Skagen odde, hele 15 minutters busstur fra selve Skagen by. Her kunne den enkelte ta en god spasertur ut på Danmarks nordligste punkt, mens noen andre av oss besøkte et lite, men vel utbyggt museum som viste et tysk feltsykehus fra 2. verdenskrig.

Museet var etablert i en betongbunker, og ga et godt bilde av hvorledes den tyske krigsmakten tenkte hva

Fra Skagens tyske museum.

gjaldt å ta seg av syke og sårede under denne perioden.

Men noe fritid må det være plass til på en slik tur, og flere av oss kulturfreaker fant nå fram til våre bedre halvdeler i Skagen sentrum og benyttet nå anledningen til å frekventere en del av byens bevertningsetablisementer – og de er det ingen mangel på i Skagen. Over en velsmakende pils, eller rødvin, og til en hyggelig pris, ble erfaringer fra våre kulturelle

eskapader blandet med opplevelser fra byens shoppingområder. Og jeg tror at alle parter ble fornøyde – i alle fall etter hvert.

Før middag inspiserer noen av oss noen tilleggsfasiliteter på hotellet, og spesielt falt terrassen i 3. etasje i smak hos flere av oss. Den var stemningsskapende – en stemning vi tok med oss videre inn på middagsmåltidet som vi not felles i et «Chambre Separe» på hotellet. Her ble mat og drikke nytt, historier fortalt og taler holdt. Jeg antar at alle turdeltagerne koset seg her, og noen fortsatte til ut i de små timer – men referatet fra dette, om det finnes, er nok gradert.

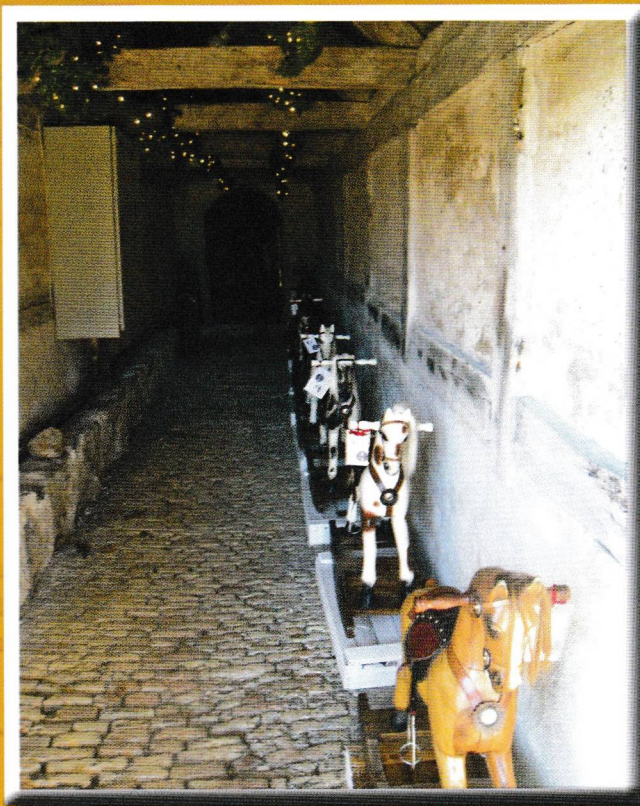
Men alt har sin ende, så også en hyggelig dag i Skagen by. Fredag morgen var det en god dansk frokost på hotellet, før vi satte oss på bussen med kurs for «Gamle Skagen». Dette er en idyllisk sommerby, men med svært få fastboende. Da vi besøkte byen, var alt «dødt», men vi fikk da i alle fall inntrykk av at dette må være en skjønn plass å være på midtsommers. Så bar det tilbake til Hirtshals og om bord på Superspeeden. Denne gangen hadde vi free seating og måtte ta til takke med hva som var tilgjengelig. Men med lite folk på ferga ble det plass til alle oss hvor vi enn ønsket å sitte. Tiden ble benyttet til de siste innkjøp, og jeg tror at når vi alle satt i bussen og ventet på å få kjøre av ferga, så var vi godt fornøyde med turens innhold både hva angikk kultur, historie, shopping og mat og drikke.

Og det er sant som det er sagt – Det er godt å være norsk i Danmark.

Fra venstre: Peter L. Nissen, Åse Larsen, Jan Olav Eriksen, Olav Bjørnflaten, Herlaug Aalbu, Litt skjult Ingeborg Aalbu, Reinert Rakke og Erling Halvorsen

Høstutstillingen på Verftet 2013

Gyngehestene er salet opp i Hovedvaktens bislag.

Kjoler til lyst for øyet.

Hovedvakta i høstskrud.

Fra maleriutstillingene i Steinbrakka

Arrestasjonen og deportasjonen av studentene, 1943

Tekst: Peter L. Nissen

Den 30. november i år var det 70 år siden en av okkupasjonstidens mest dramatiske hendelser fant sted. Den dagen ble universitetet, lesesalene, universitetssykehusene, og studenterhjemmet omringet av tyske politisoldater, og samtlige mannlige studenter, i alt ca. 1250, arrestert. Hendelsen er unik. For aldri, selv under de mest ytterliggående regimer, har noen gått til det ekstreme skritt å arrestere studenter en masse, som her.

Aksjonen vakte en orm oppmerksomhet også i utlandet. Protester fra universitetene i Sverige, Danmark og Island kom forholdsvis omgående. Likeledes fra Sveits, som både gjennom den tyske sendemann i Bern og sin egen sendemann i Berlin talte studentenes sak. Og selvfølgelig ble saken slått voldsomt opp også i allierte fora.

Kom så denne arrestasjonen helt uforberedt på studentene. Egentlig ikke. Eller kanskje rettere, den burde ikke det. Det kom nemlig, gjennom lekkasje fra tysk hold, en advarsel om at en aksjon ville finne sted, faktisk med angivelse også av tidspunkt for iverksetting, nemlig kl. 1115. Men få trodde på det. En av studentene uttrykte seg slik.

«Den 30. november gjorde jeg mitt livs tabbe. Jeg fikk et forhåndsvarsel over telefon tidlig om morgenen. Jeg fikk til og med vite klokkeslettet. Naiv og dum trodde jeg ikke på det »

Det kostet ham mer enn 12 måneder i tyske konsentrasjons leire. Selv var jeg i mitt første semester på universitetet det året. Dagen i forveien hadde jeg reist hjem til Larvik for å delta i en forestilling på Munken. Tilfeldighetenes spill?

Hva var så foranledningen til denne dramatiske aksjonen. Det hadde gjennom lengre tid bygget seg opp et ganske spent forhold mellom makthaverne og det norske skole- og universitetsmiljø på grunn av nazimyndighetenes ustoppelige forsøk på å innføre den nye tids ideologi. Meget snart kom de første represalier. Allerede den 25. september 1940 ble en av de sterkeste kreftene mot nazifisering

av universitet, rektor Didrik Arup Seip avsatt, og ny nazirektor satt inn. Seip ble arrestert og deportert til Tyskland.

Etter et stormende møte i Studentersamfundet 21. september 1941, med Johan Scharfenberg som hovedtaler, der han bl.a. roste kong Haakon 7. for hans modige nei, 10. april, på Elverum, ble samfunnets formann, John Sannes arrestert, og Studentersamfundet oppløst.

Det toppet seg med den såkalte inntakstriden, der studenter med «den rette holdning» ble innvilget dispensasjon for opptak ved det medisinske studiet, med artiumskarakterer som normalt ikke ville kvalifisert for opptak. I august 1943 truet professorene med streik om ikke ordningen opphørte. Professor Schjelderup, et titalls lærere, og nærmere 60 studenter ble arrestert. Krigen var i gang.

Den utløsende faktor var brannen i universitetets aula natten til den 28. desember. Munchs veggmalierier var på dette tidspunkt for lengst bragt i sikkerhet, og skadene ble begrenset fordi man raskt fikk slukket ilden. Det tyske politiet la skylden på kommunistiske elementer i samfunnet, og da spesielt ved universitetet. Det viste seg senere at det var motstandsfolk som hadde tent på brannen. Hensikten skal ha vært å få Universitetet stengt. Det ble i så fall oppnådd.

Reichskommissar Terboven hadde hele tiden sett på universitetet som et ideologisk motstands reir. Nå hadde han det argument han trengte for å slå til. Studentene skulle få merke hva det ville si å oppnære mot det tyske okkupasjonsstyret. Aksjonen ble holdt hemmelig, både for Schanke, nyutnevnt statsråd for kirke og undervisningsdepartementet, og Quisling. Det sier litt om Terbovens selvbilde at ikke engang Hitler var informert.

I følge Goebbels dagbok ble Hitler rasende da han fikk høre om arrestasjonen. Både over Terbovens egenrådighet, naturlig nok, men mest likevel fordi han var bekymret over hva omverdenen ville

Wilhelm Rediess.

mene om aksjonen. Overraskende egentlig. Hans bekymring for omverdenens reaksjon hadde ikke vært særlig markant da jødene ble sendt til den «endelige løsning».

Etter arrestasjonen ble studentene, etterhvert ca. 1250 fra de forskjellige fakulteter, stuert sammen i universitetets Aula. Der måtte de sitte i flere timer, før Schanke, Rediess, og Terboven ankom. Rediess, SS-Obergruppenführer und General der Polizei og Terbovens nestkommanderende, holdt en tordentale der han avsluttet med at nå var begeret fullt. Studentene skulle sendes til spesialleir i Tyskland, og omskoleres til den nye tid.

Ikke lenge etterpå ble samtlige kommandert ut av Aulaen. Utenfor var det kjørt fram lastebiler. Under skrik og kommandorop ble de jaget opp på lastepanet og sendt ned til Vestbanen. Derfra bar det med tog til Larvik, og videre til fots 7 km., på glatte og vanskelige veier til Fredriksvern verft, der Kadettbrakka, nå omgjort til fangeleir med vaktårn, dobbelt piggrådgerde og lyskastere, stod klar til å ta imot dem. Året før hadde lærere fra Vestfold og Grenland sittet der.

Men, Stavern var ikke ment som den endelige løsning. Etter en screening prosess, der hver enkelt ble kalt inn til forhør om sitt nasjonale sinnelag, og sin holdning til den nye tid, ble etterhvert ca. 500 løslatt, eller sendt til andre leire. Etter hvilke kriterier er uklart. For mange virket det nokså tilfeldig. De resterende 650 ble sittende igjen, inne sperret bak piggrådgerdet, med vakter med skar-

pe våpen utenfor, og med en nagende usikkerhet om egen fremtid, og hva som skulle skje videre. De var riktig nok, etter Rediess tale i Aulaen, rimelig innforstått med at Tyskland ville bli neste stopp. De kunne ha ha sluppet unna, med noen innrømmelser. Men de valgte ikke å gå på akkord med seg selv og sin samvittighet. Det sier litt om disse unge menneskenes styrke og integritet. Nå var det bare å vente på neste trekk.

De behøvde ikke å vente lenge. Allerede 9. desember ble første pulje på 290 studenter sendt avgårde. Først til fots igjen fra Stavern til Larvik. Utenfor Hergisheim stod Herman og Gisken Wildenvey og hilste dem med det norske flagget. Et håndslag fra en ordets mester som klarere enn de fleste så hva denne kampen gjaldt. Fra Larvik i overfylte godsvogner videre til Oslo, og så med slaveskipet Donau til Stettin, for videresending til SS-utdanningsleiren, St Andreas, ved Sennheim. I en leder i Aftenposten samme dag kan vi lese følgende.

Donau ved kai i Oslo.

«Snart går den uendelig triste transport med norske studenter mot sør. Til disse unge mennesker ble det ikke stilt andre krav enn anstendig oppførsel mot det samfunn de levde i. Et samfunn som under de største vanskeligheter gjorde hva de kunne for å hjelpe dem, og det er for sent å angre.»

Kanskje forklarer denne leder fra den nazi-kontrollerte norske presse bedre enn mange ord hvorfor det var nødvendig å kjempe, og hvorfor det var så viktig at noen tok kampen.

Selv om SS-leiren ved Sennheim ikke var noen konsentrasjonsleir var det såvisst ingen søndagskole. Her skulle studentene omskoleres, og fores med nazistisk propaganda, i den fåfengte hensikt å få dem konvertert til germanske SS-soldater. Rimelig naivt når man kjente disse studentenes holdninger. Etter ca. 3 måneder, «med pisk og gulerøtter», som en av studentene uttrykte det, kom tyskerne også til at omskolering for denne

gruppen var nytteløs. De var «Minderrassige», og «man kunne ikke vente at det fra denne kretsen ville kunne utvikle seg en ny førerelite», Fra nå av ble det tvangsarbeid i stedet, med graving av skyttergraver, og annet «passende» arbeide for de tyske styrkene resten av tiden. Fra asken til ilden kanskje, under de rådende forhold. Likevel, for studentene, en moralsk seier som de gjerne innkasserte, selv på bekostning av den smule privilegier som de hadde hatt før omskoleringprossessen ble oppgitt.

De gjenværende, ca. 350, studenter fikk feire en underlig jul og nyttår i Staven, før også de, 7. januar fikk marsjordre. Til fots igjen til Larvik, og så med godsvogner til Oslo. Og deretter samme rute med slaveskipet Donau til Stettin, der de med tysk grundighet ble stuert inn i godsvogner for videre transport. En av vaktene røpet hvor. « Nach Buchenwald, wo kein Vogel singt».

De skulle snart få erfare hvorfor fuglene ikke sang.

De kom fram midt på natten, Over porten stod

det skrevet. «Jedem das Seine», enhver får sitt. De var havnet i en av Tysklands mest beryktede konsentrasjonsleire. De ble avkledd, avluset, snauklippet, og fratatt alle eiendeler. Deretter påkledd den velkjente stripete fangedrakten, fratatt sitt navn, og utstyrt med et fangenummer. Fra nå av var de den identitetsløse fange nr. så og så. Fangebrakken som de ble anbrakt i var overfylte, med lus, og skitt over alt. Maten bestod av tynn turnips suppe. Brakken var omgitt av piggtråd, og det var forbudt å ha kontakt med fanger utenfor.

Vi har sett reportasjer fra disse redselsleire etter krigen, med bilder vi nesten nekter å tro er sanne.

Det er selvfølgelig umulig med noen korte setninger å beskrive de prøvelser og belastninger, fysisk og psykisk som studentene ble utsatt for i det ragnarok som oppstod under krigens siste fase. Bøker skrevet av studentene selv gir rystende beretninger om dette, og den vanviddets verden de så uforstyldt var havnet i. De burde vært obligatoriske i ethvert skolebibliotek.

Forholdene ble likevel etterhvert noe bedre for studentene. De fikk tilgang til Røde Kors pakker, og det ble arbeidet iherdig bak kulissene for å få dem frigitt, noe som var årsaken trolig, til den noe noe mykere holdning de ble møtt med mot slutten. Men, ikke misforstå . De var fortsatt fanger bak piggtråd og lyskastere, i et regime der ordet menneskeverd var strøket av vokabularet.

1. mars, 1945, ble de forflyttet nordover, mer unna frontlinjene, til Neuengamme, og forenet med de andre norske studentene der. Ikke at Neuengamme var så mye bedre. Det var en konsentrasjonsleir der fuglesangen heller ikke var særlig fremtredende. Men man øynet lys i tunnelen, og så på forflytning som et mulig skritt på veien mot frihet. I slutten av mars kom en delegasjon svenske offiserer med Folke Bernadotte i spissen, til leiren. Etter dette ble forholdene vesentlig bedre for de skandinaviske fangene. 3. april ble alle nordmenn og dansker erklært som sivil internerte, og fritatt for arbeide. Og endelig, 19. april 1945, om kvelden, kom beskjeden. Klar til avreise neste morgen. Klokken 0900 gikk de inn i de hvite bussene fra Røde kors, og et par timer etterpå, den 20. april, på Hitlers fødselsdag, forlot de det synkende tyske rike.

Følte de seg som seierherrer. Neppe. Bare en jublende glede over å ha sluppet ut av helvete. 17 av dem kom aldri hjem. 17 unge menn som ble en del av en krig de aldri hadde bedt om, som hadde begynt på en utdanning de aldri fikk fullføre, i tro på en framtid de aldri fikk. I dag 70 år etterpå er det grunn til å reflektere litt over dette, og hylde det mot og den standhaftighet disse studentene viste, da de med sitt liv som innsats stod opp for noe av de viktigste vi har å kjempe for, nemlig det frie ord, og den frie mening. Fratas vi den får vi ledere som den Aftenposten presterte da norske studenter ble deportert til Tyskland i kampen for det frie ord. Det vil vi nødvendig skal skje.

Enda fins det regimer der det frie ord undertrykkes og folk fengsles for sine meninger. Studentenes innsats og kamp den gang for 70 år siden bør minne oss om, hver dag, hvor viktig det er å stå opp mot dette, og være glade for at vi lever i et land der det frie ord holdes i hevd, og meninger kan brytes. La oss takke studentene for at de viste vei, og la det bli vår oppgave nå å holde veien fri og farbar videre framover.

Herman Wildenvey tok farvel med oss

Springmarsjen fra Stavern til Larvik var tung - Los! Los! Det var tomt i gatene i Stavern, men i en sving sto Herman Wildenvey - tårene rant nedover kinnene på ham. Han gikk hjem og skrev diktet «Studentene i Stavern», det ble trykt i samlingen «Filomele» (1946)

Studentene i Stavern.

*Det led mot krigens fjerde blendingsjul,
men det er månelyst i Staverns gater.*

*Det lyder plutselig sirene-ul,
og ut fra «Leiren» vrimler grå soldater.
Og mellom dem en flokk studenterfanger
fra det berømmelige Stavernskuppet.*

*Er det en ny, tilfeldig gruppe
som nu skal hjem og synge julesanger?*

*De er de første av den store skare
som trosset tyskerskole og korrekser
og aldri lærte noen nazilekser,
men lot sitt unge norske hjerte svare.*

*Et leve Norge! Leve Alma Mater!
er alles svar ved alle tyske tretter.*

*Og de som skueplassen her forlater,
de vet om andre som vil komme etter...*

*Jeg står og leter etter ord og finner
et bilde på hele landets smerte:*

*Det er en overskåren puls som rinner
og blør og blør fra Norges eget hjerte.*

I dag besøkes Fredriksvern verft gjennom året av tusenvis av mennesker, mange av dem uten erindring om hva som skjedde her den gang for 70 år siden. Det bør vi gjøre noe med. En plakett på veggen i det minste, på Kadettbrakkka, slik at folk stanser opp et øyeblikk, og får med seg at her, på dette sted satt 1250 studenter fengslet før de ble sendt videre til konsentrasjonsleirer i Tyskland , uten å ha gjort noe annet galt enn å forsvare din og min soleklare rett til å tenke selv.

For det er med historie som med kjærlighet, uten pleie dør den og blir borte. Og snart er ingen sannhetsvitner lenger med oss.

Kommandantboligen på Fredriksvern ca. 1800

(Utdrag fra rapport om bygningenes tilstand på festningen)

«Den beskrives som en én etasjes bygning med kvist over fronten. En trapp fører opp til forstuen, og derfra en dør til storstuen, den som i dag kalles «kongesalen». Det er et vakkert og godt proporsjonert rom med 6 fag vinduer.

På samme side av huset er det også 2 soverom, og på den andre siden av forstuen ligger «Parolestuen» og kontoret, og innenfor det igjen dagligstuen. I den søndre fløy er det kjøkken og spiskammer, 3 pikeværelser og et kammers, «Fadebod» og bryggerhus, og øverst en kvist.

Den nordre fløy rommer vognremisse, stall og fjøs, rullebod og vedbod.

Fra forstuen fører en trapp opp til 2. etasje hvor det er 4 «kammers» og «munderingskammer». Underhuset er det ølkjeller og vinkjeller.

I gårdsrommet mellom de 2 fløyer er det 2 vannpumper, et skur, hønsehus og grisehus. Haven er inngjerdet og prydet med springvann og et lysthus, og der finnes en mistbenk.

I det hele et rommelig hjem i en vakker bygning med have.»

I admiral Frederik Zimmers tid hang et maleri av Frederik den 5 i Kongesalen.

Ved dennes død ble inventaret solgt på auksjon. Maleriet ble kjøpt av Johannes Zimmer og kom tilbake til kommandantboligen da denne ble kommandant i 1793.

Kildehenvisning:

«Viceadmiral Frederik Zimmer» av Frederik Faye Zimmer, Oslo 1981, ved Johan Wilhelm Michelet

Soldathjemmet forfaller

Tekst og foto: Per Inge Olsen

I løpet av årene som har gått siden Forsvaret la ned sin virksomhet i Stavern har jeg ikke kunnet unngå å legge merke til at bygningen har blitt i stadig dårligere forfatning. I hele denne perioden har Forsvarsbygg vurdert hva bygningen kunne brukes til uten at man kom fram til noen permanent løsning. Under denne «vurderingsperioden» (ca. 10 år) har vedlikeholdet vært holdt på et absolutt minimumsnivå og etter min mening under det akseptable. På forsommeren 2013 ble det bestemt at bygningen skulle selges. Salget ivaretas av Skifte eiendom, et forretningsområde i Forsvarsbygg, som ivaretar avhending av Forsvarets eiendommer. Før overføringen til Skifte eiendom var det Forsvarsbygg lokalt som hadde ansvar for den vedlikeholdsmessige oppfølging av bygningen. Nå er det Skifte eiendom som har ansvaret. Skifte eiendom har sitt sete i Oslo og er avhengig av lokale tilbakemeldinger om bygningens tilstand. Det at ansvaret er flyttet fra det lokale nivå er i seg selv urovekkende, spesielt når det ser ut til å trekke i langdrag med avhending av bygningen. I en artikkel i Østlandsposten 11. juni 2013 står det at Soldathjemmet trolig en gang på høstparten blir lagt ut på salg. Nå har høsten gått og vi er snart inne i et nytt år uten at noe har skjedd. Skifte eiendom opplyser at et forslag til reguleringsplan ligger i Larvik kommune til behandling, blant annet med en fradeling av tomt på ca 5 dekar rundt selve bygningen. Salgsprosessen kan derfor ikke komme i gang før dette er klart. Jeg har også snakket med Larvik kommune om når reguleringsplanen kan forventes ferdig. Noe klart svar på tidspunkt var det ikke mulig å få. Det viser seg at reguleringsplanen

også vil innbefatte Kaken og Skråvika helt ned mot Kysthospitalet. Skifte eiendom ønsker i tillegg til Soldathjemmet å selge Kaken med idrettsanleggene til Larvik kommune og her pågår det for tiden en prosess. I dag foreligger det en festekontrakt mellom kommunen og Forsvaret som løper ut 2024. Selve reguleringsplanarbeidet skal utføres for kommunen av Larvik kommunale eiendom. Saksbehandler i kommunen mener det er en forholdsvis enkel sak som burde kunne skje raskt.

Soldathjemmet ble bygget av tyskerne under krigen og innviet 17. mai 1942. Bygningen har etter krigen blitt benyttet som velferdssenter knyttet til den militære skolevirksomheten ved Fredriksvern verft. Her var det kino, kantine, bibliotek og en rekke forskjellige arrangementer. Fra 1990 og fram til nedleggelsen i 2002 hadde Luftforsvarets sanitetskole tilhold her. I tillegg huset bygningen leirens legekontor og sykestue. Bygningen er på totalt 1763 kvadratmeter og ble fredet av Riksantikvaren 29. juni 2011. Tyskerne bygde flere slike bygninger som Soldathjemmet andre steder i landet, blant annet på Kjevik og på Brekstad i Ørland kommune (Yrjarshall). Bygningen på Brekstad er forlenget revet og bygningen på Kjevik brant ned på 1980-tallet. De hadde det til felles at de ble brukt til velferds-

aktiviteter for militært personell. Så vidt vites er Soldathjemmet nå den eneste gjenværende bygning i Norge av denne typen.

Staten har forkjøpsrett på forsvarseiendommer som skal selges. Dersom ingen statlige aktører ønsker å overta kan kommune eller fylkeskommune overta til markedstakst. Deretter blir bygningen forsøkt solgt på det åpne marked.

Slik står altså saken i dag, og jeg frykter denne prosessen vil dra ut i langdrag. I mellomtiden forfaller bygningen ytterligere. Jeg har vondt for å tro at Forsvarsbygg vil bruke ressurser på vedlikehold under salgsprosessen. Bygget er fredet og er av nasjonal interesse – det burde være nok til Forsvaret som nåværende eier skulle være sitt ansvar bevisst.

Kaptein Ivar Hvarnes

I våre arkiver har vi kommet over et bilde hvor ansatte ved Skolekontoret takker av en av sine kollegaer ved oppnådd aldersgrense. Den personen som takkes av er kaptein Ivar Hvarnes. Dette fenget vår interesse for vi visste lite om hovedpersonen. Flere kan huske han fra tjenesten i Stavern, men få har kunnet gi oss utfyllende opplysninger.

Ivar Hvarnes var født 4.5.1913 og døde 30.12.2000. Han er gravlagt på Undersbo kirkegård i Larvik. Han var utdannet i Hæren og tjenestegjorde i England under krigen. Akkurat når han kom til Stavern vet vi ikke, men vi har fått bekreftet at han i 1949 underviste på sambandskurs her. I venneforeningens ufullstendige arkiv finner vi ham i en personelloversikt datert 30. juni 1952. Der står han oppført med grad som stabssersjant og stilling som Teknisk/kursleder (fastlønnet). Han ble tilsatt som løytnant og sambandsinstruktør 15. april 1953 og fortsatt beordret til tjeneste ved Luftvernartilleriets skyte- og våpenskole. Når han ble kaptein vet vi heller ikke, men han er fortsatt løytnant i 1960. Det meste av tiden i Stavern arbeidet han innenfor sambandsfeltet. Hvarnes gikk av for aldersgrensen 1. juni 1973. Hvis noen av våre lesere kan gi oss utfyllende opplysninger om Hvarnes tar vi gjerne imot dette.

Ivar Hvarnes.

Omorganisering av skolevirksomheten

Vi har i tidligere nummer av Værfts-Magazinet beskrevet reetableringen av Luftvernskyteskolen i 1973, men det skjedde også endringer i resten

av skolevirksomheten. Luftforsvarets befals- og administrasjonsskole (LBAS) som navnet hadde vært fra 1960 ble endret til Luftforsvarets Skoler Stavern. Befalsskolen (LBAS/sersjantlinjen) fikk

navnet Luftforsvarets befalsskole (LBSK) og LBAS/offiserslinjen ble endret til Luftforsvarets offiserskole (LOSK). En fjerde skole – Kursavdelingen ble etablert ved samling av flere aktiviteter i en avdeling. Navnet ble senere endret til UB/assistentskolen som omfattet 4 linjer for utskrevet befalsutdanning (UB), MP-assistenter, sanitetsassistenter og trekkvognførere. Denne organisasjonen kom stort sett til å bestå til 1990 med et viktig unntak. Den 1. juni 1985 ble LOSK lagt ned og Luftforsvarets forvaltningsskole opprettet.

Offiserslinjen - kull nr. 23 (1972-73) var det siste kullet før endringen i 1973.

Sjef for dette kullet på 20 elever var Kaptein D. Sandanger. Avslutningen ble markert med en høytidelig avslutning i Kommandantboligen. Tilstede var skolens ledelse og instruktører. Oberst Heglund

var Luftforsvarsstabens representant og overrakte vitnemål og reisestipend til beste elev som var løytnant Stig Kvam fra Trondheim (på bildet i 2. rekke rett bak oblt. Hatledal). Beste elev i feltmessig idrett var fenrik Jonny K. Engmark fra Bodø (nr. 1 i 4. rekke fra v.) og fenrik Svein T. Hognes fra Stjørdal (nr. 4 i 4. rekke fra v.)

Familiekurser

Familiekurs for vernepliktige offiserer startet i 1970. Det første kurset ble avviklet i tiden 19. juli til 6. august dette året. 20 vernepliktige offiserer kombinerte ferieliv med tilegnelse av militære ferdigheter. Vi vet ikke når det siste kurset ble avholdt, men det siste vi har registrert er i 1981.

Populært med kone og barn på befalskurs

I sommeridyliske omgivelser har Luftvernkyteskolen i Stavern nok engang arrangert familiekurs for vernepliktig befal. Det er åttende år på rad at skolen kan tilby elevene å ta familien med, og hvert år har det vist seg å være et meget populært tilbud. Årets kurs varte i to uker, og ga elevene opplering som sambandstroppssjefer. De øvrige familiemedlemene ble engasjert på forskjellige måter, og det manglet såvidt ikke på fritidstilbud – Stavern byr på ypperlige badestrender og muligheter til båtturer i skjærgården. Å komme til dekket bord i messen var også et kjærkommet innslag for ektefellene, som satte pris på å slippe matlagning og oppvask i ferien.

Videreutdanning av reservebefal er nødvendig for å opprettholde et sterkt mobiliseringsforsvar, og gjennom familiekursene fatter kone og barn større forståelse for pappas militærtjeneste, samtidig som far selv slipper å være borte fra familien under etterutdannelsen.

Luftvernkyteskolens familiekurs i Stavern er blitt et suksessfylt tilbud til reservebefalet og deres familier. Familien Otnæs fra Vang var blant dem som med glede takket ja til invitasjonen. På bildet sees ekteparet Wenke og Einar Otnæs med barna Stig og Rune (f.v.).

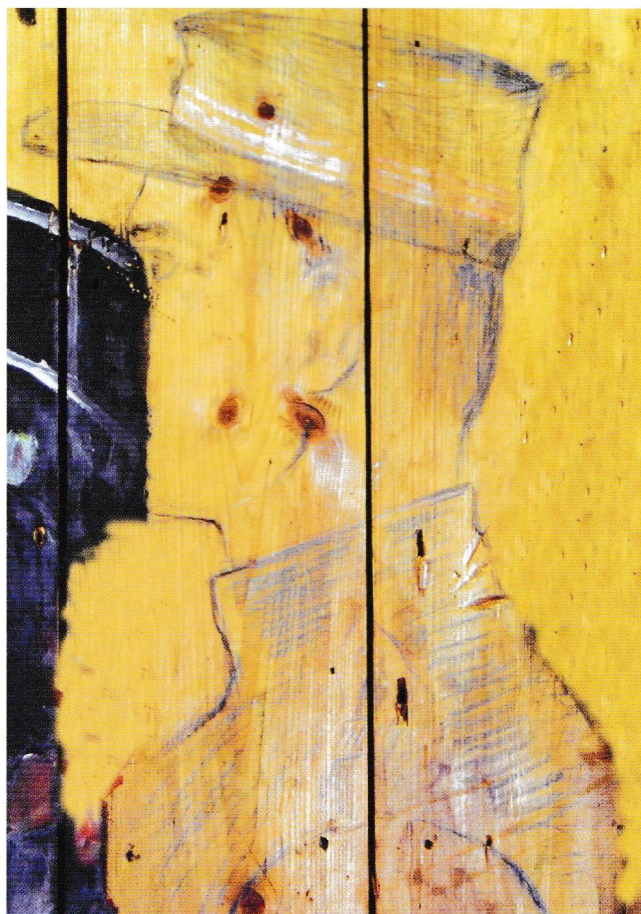
Dette utklippet er hentet fra Mannskapsavisa 14.9. 1981.

Dette utklippet er hentet fra Mannskapsavisa 14.9. 1981.

Kommandersersjantrommet i Kadettbrakka

Tekst: Jahn H. Schipsted – Foto: Krigsskolen/Jahn H. Schipsted

Værfts-Magazinet har nå kommet til person nr. 16 i serien om tegningene i Kommandersersjantrommet.

Jan Ingvald Eikeland, født i Fusa prestegjeld 9. januar 1896 og døde 3. mars 1984. Han er begravet på Ullern kirkegård.

Han tok eksamen artium i 1920. Han tok eksamen Krigsskolens øverste avdeling i 1922.

Han ble premierløytnant samme år i 4. Divisjons infanteri. I 1923 ble han adjutant ved 6. Divisjons stab i Harstad. I 1929 var han ved Infanteriets sky-

teskole kurs 1. I 1938 var han ved befalsskolen i Harstad.

Fra 1938 til 1940 var han ved 4. Divisjon Bergenhus.

I perioden 1940 til 1942 var han instruktør på pistol ved Politiet i Bergen. Fra 1943 til 1945 var han ansatt ved Arbeidstjenesten i Bergen.

Fra 1945 til 1966 var han leder ved Statsbanenes militærkontor i Oslo.

Kilde:

Jan Harald Eikeland

Julen 2013 – Norges største julegran på Fredriksværn verft

Tekst: Kjell R Bugge Foto: Tom Sætereng

Også i år, som siden 2004, ble det løftet i fellesskap i Stavern når byens juletre skulle tennes. Siden 2006 har Fredriksværn verft vært med i dette som etter hvert har blitt en kjær tradisjon hvor flere hundrede, ja kanskje så mange som tusen, samles i Stavern for å starte adventstiden.

Som sedvanlig startet det hele på torget hvor Stavernsgutten, nå også justis – og beredskapsminister, Anders Anundsen åpnet hele showet med å tenne julegrana foran den gamle gymnastikksalen. Etter gang rundt juletreet, bar det videre til julegrana på Skippertorget hvor også lysene ble tent, før selve «rosinen i pølsa» eller kanskje retter sagt i denne anledning, «mandelen i grøten», fant sted. Siden 2006 har de ansatte ved Forsvarsbygg på Verftet sørget for at Norges største juletre på rot, er klart til å skinne og lyse opp førjulstiden i Stavern og på Verftet.

Førjulsarrangementet denne lørdagen før 1. søndag i advent var preget av meget god stemning. Barn og voksne var i god førjulsstemning, Nissen gledet store, men i særdeleshet de små, med sin tilstedeværelse gjennom hele vandringen fra Torget og til Verftet. På grunn av snemangel kunne Nissen ikke ankomme med reinsdyr og slede. i stedet ankom han med hest og vogn fra Gumserød gård. Men med pyntede julegater, fakler som lyste opp veien inn til hovedporten på verftet og forventningsfulle

voksen og barn, mange pyntet i nissekostymer og med fjøslykter, ble det førjulsstemning i god gammel stil.

Og inne på Verftets område disket ansatte ved Justissektorens kurs – og øvingscenter opp med gratis julegrøt med rød saft til alle som ønsket – og det var mange. Mange var det også som satte pris på det skuespillet som Galeiscenens Yngste framførte fra en opprigit scene like ved Verftets juletre. De framførte flere variasjoner av kjente og kjære julefortellinger, noe som publikum tydeligvis satte stor pris på.

Julenissen ledet så tenningen av «Norges største juletre på rot», og det ble i fellesskap telt ned fra 10 til 1 og da ble lysene tent og de vil lyse i mange, mange uker framover. Selvsagt ble det hele avsluttet med gaveutdeling til barna, og her var det Staverns egen veteranbrannbil som spilte hovedrollen.

Vi som er så heldige å kunne få være med på et slikt arrangement som julegrantenning i Stavern, vi må bare takke alle de som bidrar til, år etter år, at julegatelysene kommer på plass, juletrærne blir skaffet til veie og pyntet, grøt og julepakker deles ut og at vi får det hele gratis.

Dette er en dugnadsinnsats det står meget stor respekt av – en innsats for å skape julestemning i Stavern.

Godt jobba alle sammen !!!

Er du redd boligkjøpet gir trang økonomi?

Få en personlig gjennomgang av din privatøkonomi med en av våre autoriserte finansielle rådgivere. Samtalen vil gi deg full innsikt i din privatøkonomi og ikke minst tryggheten du trenger. Vi vurderer sammen hvilke muligheter du har i eiendomsmarkedet.

For veiledning besøk oss på
Fritzøe Brygge 1, ring 02480,
eller besøk www.s1bv.no

Sammen kan vi la boligdrømmen
bli virkelighet!

Bak fra venstre: Erling Halvorsen, Olav Erik Withbro, Jonny Engmark, Olav Bjørnflaten og Karsten Haaberg.

Foran fra venstre: Jahn H. Schipsted, Kari Krogsbøl Kristoffersen, Jan Olav Eriksen, Inger Johanne Dahl og Dyveke Bast. Kåre Christoffersen var dessverre ikke til stede.

**Styret i Fredriksvern Verfts Venner
ønsker alle sine medlemmer og alle lesere
av Værfts-Magazinet en fredelig jul og et
riktig godt nytt år!**

«TØR FIENDENS FLAG MOD VØRES WERN OG FÆSTNING VAIE...»

Dette står det over hovedporten på Fredriksvern verft. På festningsvollen like ved har foreningen Fredriksvern Verfts Venner (FVV) som oppgave å sørge for at Det norske Orlogsflagget heises og fires hver dag.

Dette er en oppgave som FVV tar alvorlig. Våre flaggere heiser og firer flagget til de fastsatte klokkeslett i henhold til de oppgitte tider gitt på «signallisten» slik at flaggets heder holdes i hevd. Dette setter styret stor pris på.

